

A *hát* diskurzusjelölőről az óvodások diskurzusaiban

Elméleti háttér, problémafelvetés, célok, hipotézis(ek)

A diskurzusjelölők olyan diskurzusszervező elemek, melyek diskurzusszegmenseket kötnek össze, és pragmatikai viszonyokat jelölnek. Bruce Fraser (1999) egy kéthelyiértékű viszony relációjában ábrázolja a diskurzusjelölőket, amelyben a funkciójuk az általunk bevezetett és a korábbi diskurzusrész kapcsolatának explicitté tétele.

A *hát* diskurzusjelölő főbb használati körei: az általános válaszjelölés, a kérdés bevezetése, a magyarázkodás és az önjavítás (Németh T. 1998), mely funkciókat később még egyéb pragmatikai funkciókkal bővítettek ki: a nyomatékosítással, a retorikusság kifejezésével és az értékelő-érzelmi többlettartalommal (Schirm 2011). Az óvodások *hát* diskurzusjelölő-használatának vizsgálatában megállapították, hogy általános válaszjelölő funkcióban, beszédtervezés eszközeként és konklúzió megállapítására szolgálnak (Markó–Dér 2011). A *hát* diskurzusban betöltött helyének vizsgálatakor pedig megfigyelték, hogy beszédlépés (forduló) elején áll leggyakrabban (Markó–Dér 2011), míg önjavító funkcióval beszédlépés belsejében fordul elő (Németh T. 1996).

Kutatásomban a *hát* diskurzusjelölő funkcióit és fordulóban betöltött pozícióját vizsgálom meg az óvodások diskurzusaiban. Kiinduló hipotézisem, hogy az óvodások *hát* diskurzusjelölő-használatában találok a szakirodalomban regisztrált funkciókhoz képest újakat is. Továbbá feltételezem, hogy a *hát* diskurzusjelölő leggyakrabban fordulót alkotó fordulókonstrukciós egység elején helyezkedik el.

Módszertan

Kutatásom során a Morfológiailag Egyértelműsített Óvodai Nyelvi Korpusz (MONYEK) adatbázisát használtam fel. A forrásokban megtalálható leggyakoribb diskurzusjelölő – több mint 550 előfordulás 62 adatközlőnél – a *hát* volt, ezért is koncentráltam ennek a szervezőelemnek a bemutatására.

Eredmények

A kutatás során kiderült, hogy a *hát* elemet az óvodások még pontosításra „*nem, hanem, hát nem szoktam vagy hát senkinek nem köszönök úgy, hogy csókolom.*”, nyomatékosításra és beszélői attitűd „*miért nem? / hát lányok nem fociznak?*” kifejezésére is használják – számos egyéb funkció mellett. Továbbá gyakran diskurzusjelölő-kollokációkban (*hát persze, vagyis hát*) szerepel az óvodások nyelvhasználatában. A *hát* diskurzusjelölő fordulóban betöltött helyzetéről elmondható, hogy leggyakrabban fordulókonstruktív egység elején áll (95%-ban), főként általános válaszjelölő funkcióban. Fordulókonstruktív egység belsejében (5%) is megtalálható például akkor, ha olyan pontosító funkciót tölt be, melyben az óvodás javít.

Következtetések

Az óvodások diskurzusjelölő-használatának vizsgálata által a gyermekek azon nyelvi fejlődését elemezhetjük, amely a pragmatikai tudatosságot irányítja, illetve a rögzített adatok segítségével a szintaxis elsajátításával kapcsolatban is hasznos eredményeket kaphatunk.

Irodalom

Fraser, Bruce 1999: What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* **31**, 931–952.

Markó Alexandra–Dér Csilla Ilona 2011: Diskurzusjelölők használatának életkori sajátosságai, in Navracsics Judit–Lengyel Zsolt szerk.: *Lexikai folyamatok egy- és kétnyelvű közegben. Pszicholingvisztikai tanulmányok II.*, Tinta, Budapest, 49–61.

Németh T. Enikő 1996: A szóbeli diskurzusok megnyilatkozáspéldányokra tagolása, *Nyelvtudományi Értekezések* **142**, Akadémiai, Budapest

Németh T. Enikő 1998: A *hát, így, tehát, mert* kötőszók pragmatikai funkciójának vizsgálata, *Magyar Nyelv* **94**, 324–331.

Schirm Anita 2011: *A diskurzusjelölők funkciói: a hát, az -e és a vajon elemek története és szinkrón státusa alapján*, doktori disszertáció

[http://doktori.bibl.u-szeged.hu/759/1/schirm_anita_doktori_disszertacio.pdf – 2015. december 9.]